

TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ DİL ÖĞRENME
STRATEJİLERİNİN KULLANIMINA UYGUNLUĞU

THE ACCORDANCE OF TURKISH LANGUAGE BOOKS WITH
USE OF LANGUAGE LEARNING STRATEGIES

Berker KURT*
Esra Deniz ÖZER**

Özet

Bu araştırmanın amacı dil öğrenme stratejileri bağlamında Türkçe ders kitaplarını değerlendirmek ve ders kitaplarının strateji kullanımına uygun olup olmadığını ortaya koymaktır. Nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda doküman ve içerik analizi yöntemlerinin kullanıldığı araştırmanın verileri, 2018-2019 öğretim yılında yenilenen ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan altıncı sınıf Türkçe ders kitabından elde edilmiştir. Oxford (1990)'un dil öğrenme stratejileri, araştırmacılar tarafından uzman görüşü doğrultusunda ölçek hâline getirilmiş ve ders kitabındaki etkinlik ve yönergelerin hangi alt stratejiye uygun olduğu araştırmacılar tarafından bağımsız olarak tespit edilmiştir. Bulgular, Türkçe ders kitabındaki etkinlik ve yönergelerin %85,7'sinin doğrudan stratejileri, %14,3'ünün de dolaylı stratejileri harekete geçirici nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dil öğrenme stratejileri, Türkçe eğitimi, ders kitapları, strateji kullanımı.

Abstract

The aim of the present study is to examine Turkish textbooks in line with the language learning strategies and to explore their accordance with the learning strategy uses. The data of the present study is gathered adopting a qualitative approach through document and content analysis of 6th grade Turkish course-book (Türkçe 6) which is renewed by Turkish Ministry of National Education and used in 2018-2019 academic year. Oxford (1990)'s language learning strategies are adapted into a scale by the researchers and used as a checklist to gather the data of the study. The findings showed that while 85.7% of the activities and instructions in the course-book are direct strategies, the rest 14.3% are indirect strategies.

Key words: Language learning strategies, Turkish education, course-books, strategy use.

---

* Dr. Öğr Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD– Antalya. berkerakdeniz@gmail.com

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Türkçe Eğitimi ABD - Antalya. esradenizozzer@gmail.com

GİRİŞ

Dil öğrenme stratejileri, özellikle 1970'li yıllarda, ana dili eğitimindeki başarı ve başarısızlığı göz önünde bulunduran çalışmalarla dil öğretimi alanındaki yerini almaya başlamıştır. 1975 yılının Mart ayında Joan Rubin tarafından kaleme alınan “*What the ‘Good Language Learner’ Can Teach Us*” [*İyi bir dil öğrencisi bize ne öğretebilir?*] başlıklı yazıyla birlikte dil öğrenme stratejilerine ilişkin çalışmaların, ana dili üzerine değil de daha çok ikinci veya yabancı dil öğrenimi/öğretimi çalışmalarına yöneldiği görülmektedir. Adı geçen makalesinde Rubin (1975, s. 41-42), insanların ana dilini adil bir başarı düzeyinde öğrenmesini doğuştan gelen dil öğrenme yeteneğine bağlamakta, dil aracılığıyla belli bir düzeye kadar toplumda ve günlük hayattaki işleyişi sağlayabildiğine vurgu yapmaktadır. Ona göre, ana dili için durum böyleyken ikinci veya yabancı dil öğrenmede doğuştan gelen dil öğrenme yeteneği bir anda azalır ve insanlar arasında başarı farklılıkları ortaya çıkar. Bu durumun temel nedeni, A kişinin B kişisinden daha fazla dil öğrenme yeteneğine sahip olduğu söylenerek açıklanır (Rubin, 1975, s. 42). Ancak başarıyı sadece yetenekle açıklamak yerine, iyi öğrenenlerin neler yaptıklarını ortaya koymak daha nitelikli sonuçlar doğuracaktır.

Dili daha az veya yavaş öğrenenlere yol göstereceği düşüncesiyle 80'li ve 90'lı yıllarda dil öğrenme stratejilerinin daha doğru tanımlanması, özelliklerinin ve taksonomisinin oluşturulmasına olanak sağlanmıştır. Buna ek olarak, 90'lı yıllarda stratejiler daha yoğun bir şekilde araştırılmış ve bunların yaş ve cinsiyet gibi farklı değişkenlerin yanı sıra motivasyon ve tutumlara etkisini inceleyen çalışmalar oluşturulmuştur. 2000'li yıllardan itibaren, dil öğrenme stratejileri ile bilişsel ve duyuşsal faktörler üzerine yapılan araştırmalar artmış, bunlar arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmalara daha da yoğunlaşmıştır. Geçtiğimiz on yıl boyunca, araştırma alanları genişlemiş, üstbilis veya kendi kendini düzenleyen öğrenme gibi dil öğrenme stratejilerine bağlanan çalışmalar ortaya çıkmıştır (Habók, 2016, s. 23).

O'Malley ve Chamot (1995) dil öğrenme stratejilerinin geliştirilmesini zihinsel faaliyetlere dayandırmaktadır. Onların teorisinin altında (a) “davranış, bireyin deneyimlerini, nasıl algıladığını ve yorumladığını en iyi şekilde açıklanabilir” ve (b) bireylerin düşünce ve akıl yürütme biçimlerinin bilgisayarların işleyiş biçimiyle paralellik gösterdiği, fikirleri yatmaktadır. Bu bağlamda öğrenme stratejileri, bilginin anlaşılmasını, öğrenilmesini veya korunmasını geliştiren bilgileri işlemenin özel yollarıdır (O'Malley ve Chamot, 1995, s. 1).

Dil öğrenme stratejilerinin neler olduğu hakkında birçok araştırma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Bardakçı ve Kılıç (2016)'ın da ifade ettiği gibi Lessard-Clouston (1997), O'Malley ve Chamot (1990), Rubin (1987), Stern (1975), Weinstein ve Mayer (1986) vb. genelde dil

öğrenme stratejilerinden özelden ise ikinci dil/ yabancı dil öğrenmeyle ilgili stratejilerden bahseden, sınıflandırmalar yapan ve taksonomiler geliştiren önemli araştırmacılarıdır.

Dil öğrenme stratejilerinin sınıflandırılması çalışmalarında en çok kabul gören ve bu araştırmada temel alınan Rebecca L. Oxford (1990)'un sınıflamasıdır. Oxford, dil öğrenme stratejilerini kesin bir sınıflandırmaya tâbi tutmanın oldukça zor olduğunu ifade etmiş ve kendi sınıflandırmasını şu temel özelliklere dayandırmıştır (Oxford, 1990, s. 9):

1. Dil öğrenme stratejileri, temel hedefe -iletişim yeterliliğine- katkıda bulunur.
2. Dil öğrenme stratejileri, öğrencilerin kendilerini daha çok yönlendirmelerine izin verir.
3. Dil öğrenme stratejileri, öğretmenlerin rolünü genişletir.
4. Dil öğrenme stratejileri, problem odaklıdır.
5. Dil öğrenme stratejileri, öğrenci tarafından yapılan özel eylemlerdir.
6. Dil öğrenme stratejileri, sadece bilişsel yapıyı değil öğrenmenin birçok yönünü içerir.
7. Dil öğrenme stratejileri, hem doğrudan hem de dolaylı olarak öğrenmeyi destekler.
8. Dil öğrenme stratejileri her zaman gözlemlenemez.
9. Dil öğrenme stratejileri genellikle bilinçlidir.
10. Dil öğrenme stratejileri öğretilebilir.
11. Dil öğrenme stratejileri esneklerdir.
12. Dil öğrenme stratejileri, çeşitli faktörlerden etkilenir.

Bu temel maddeler ışığında, Oxford (1990)'un dil öğrenme stratejileri sınıflaması Alyılmaz ve Şengül (2017, s. 102-118)'ün ifadeleriyle şöyle özetlenebilir:

1. Doğrudan Stratejiler

Doğrudan stratejiler, öğrenmeye doğrudan katkı sağlayan bellek stratejileri, bilişsel stratejiler ve telafi stratejileri olmak üzere üç ana gruptan oluşmaktadır.

1.1. Bellek Stratejileri

İnsan belleği, 100 trilyon bitlik bir veri kaydedebilmekte ancak bellek stratejileri olmadan bu büyük potansiyelin küçük bir kısmı kullanılabilir. Bu nedenle bellek stratejileri, dil öğrenme sürecinde bireyin işini kolaylaştıracak özel bir kategoriye sahiptir. Bellek stratejileri, sınıflandırma içinde dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar zihinsel bağlantı oluşturma, görüntü ve sesleri kullanma, gözden geçirme ve eylem kullanmadır.

1.1.1. Zihinsel bağlantı oluşturma stratejileri: Bireyin, karşılaştığı yeni bilgiyle bellekte var olan bilgiyi ilişkilendirmesi olarak ifade edilebilir. Birey zihinsel bağlantı oluştururken şu stratejileri kullanır:

Gruplama stratejisi; dil malzemesini anlamlı birimler hâlinde zihinsel veya yazılı olarak sınıflandırmayı içermektedir.

Çağrışım kurma/detaylandırma stratejisi; yeni bilgiyi bellekteki kavram veya bilgi ile ilişkilendirir.

Yeni kelimeleri bağlam içinde kullanma stratejisi; bir sözcük ya da sözcüğün öbeğini hatırlayabilmek için anlamlı bir cümlede kullanmaktır.

1.1.2. Görüntü ve sesleri kullanma stratejileri: Dil öğreniminde resim ya da fotoğraflar ile anlamı etiketlemek hafızayı güçlendiren bir stratejidir.

Görüntü kullanma stratejisi; dile ait bilgilerle anlamlı görüntüler arasında ilgi kurmaktır. Böylelikle yeni bilginin daha iyi hatırlanması amaçlanmaktadır.

Anlam haritası oluşturma stratejisi; ana kavramı merkeze alarak birbiriyle ilgili sözcükleri ok ve şeritlerle göstermek veya ilişkilendirmektir.

Anahtar sözcük kullanma stratejisi; sesli veya görsel şifreler kullanarak yeni bir sözcüğü hatırlamaktır.

Zihinde ses temsilleri oluşturma stratejisi; hedef dildeki kelime, anlam ile ses temelli ilişki kurmaktır.

1.1.3. Gözden geçirme stratejisi: Öğrenmenin belirli aralıklarla planlı bir şekilde gözden geçirildiğinde belleğin bilgileri canlı bir şekilde tutması sağlanmaktadır.

1.1.4. Eylem kullanma stratejisi: Kısa süreli bellekte yer alan anısal, anlamsal ve işlemsel bellek türündeki bilginin daha etkili şekilde işlenmesini sağlamaktır.

Fiziksel tepki ve duyuları kullanma stratejisi; öğrenilen bir kelime veya kelime grubunun yansıttığı anlama fiziksel olarak tepkide bulunmadır.

Mekanik teknikler kullanma stratejisi; bireyin dil öğrenme sürecinde bireysel tercihlerine uygun teknikler oluşturmasıdır. Bununla ilgili kelime kartları oluşturulması, resimli deyim ve atasözü kartından faydalanılması bu stratejiye örnek olarak gösterilebilir.

1.2. Bilişsel Stratejiler

Dilin öğrenci tarafından işlenmesi ve dönüştürülmesi anlamına gelmektedir. Dil öğrenme sürecinde bilginin anlaşılması için yeni bilginin çeşitli durumlara uyarlanması önem taşımakta ve bu nedenle tekrar etme,

alıştırma yapma ve analiz etmeyi içeren stratejiler kullanılmaktadır. Bu stratejiler içinde dört strateji grubuna yer verilmiştir:

1.2.1. Alıştırma yapma: Belirli bir yeterlik seviyesine ulaşabilmek için hedefe ulaştıracak kadar alıştırmaya ihtiyaç vardır. Bireylerin bilgileri içselleştirmesi, dil yapılarının alıştırmalarla desteklenmesine bağlıdır.

Tekrar etme stratejisi; öğrenilen her türlü bilginin yazarak veya söyleyerek tekrar edilmesidir.

Ses ve yazıyı kullanarak düzenli bir şekilde alıştırma yapma stratejisi; temelde tekrar etmeyle aynıdır. Fakat Oxford, bu stratejiyi yinelerken düzenli tekrarların yeri geldiğinde yapılan tekrarlardan farklı olduğunu belirtmiştir. Dil öğrenmede önemli olan düzenli yapıların tekrarıdır.

Formül ve kalıpları tanıma ve kullanma stratejisi; dilin gramer yapısına ait formül ya da kelime kalıplarını tanımayı ve kullanmayı içermektedir.

Yeniden birleştirme stratejisi; dile ait öğeleri diğer ilişkili öğeler kullanarak birleştirmek için kullanılmaktadır.

Doğal bir şekilde alıştırma yapma stratejisi; öğrenilen bilgilerin sınıf dışındaki ortamlara aktarılarak kullanılmasıdır.

1.2.2. İleti alma ve gönderme stratejileri

Bu başlık altında iki strateji yer almaktadır:

Fikri çabucak anlama stratejisi; tarama yapıp konunun kilit noktalarını anlamayı içermektedir.

İleti alma ve gönderme için kaynakları kullanma stratejisi; öğrenme sürecinde basılı ve elektronik sözlükler, kitaplar, internet sitelerinin kullanılmasıdır.

1.2.3. Analiz yapma ve mantık yürütme stratejileri

Tümdengelim yolu ile mantık yürütme stratejisi; genel kuraldan yola çıkarak dilde kullanılan bir yapıyı kullanmaktır.

İfadeyi çözümlene stratejisi; dilde karşılaşılan yeni yapıyı parçalara bölerek anlamaya çalışmaktır.

Karşılaştırmalı çözümlene stratejisi; bireyin ana dili ile öğrendiği yabancı dilin öğelerini karşılaştırarak farklılık ve benzerlikleri bulmasıdır.

Çeviri yapma stratejisi; yabancı dil ve ana dilinden sözcük veya cümleyi birbirine çevirmektir.

Transfer etme stratejisi; yabancı dilde bir ifadeyi anlamak veya üretmek için ana dilindeki bilgileri yabancı dile aktarmaktır.

Bilişsel stratejiler içinde yer alan girdi ve çıktı için yapılar oluşturma stratejileri ise not alma, özetleme ve önemini belirtme stratejisi olarak üçe ayrılmaktadır.

1.3. Telafi Stratejileri

Doğrudan stratejiler arasında yer alan telafi stratejileri, bireyin öğrenme sürecinde yetersiz bilgiye rağmen dili anlamasını ve ifade etmesini sağlayan stratejilerdir. Dil öğrenme sürecinde bireyin yeni karşılaştığı veya unuttuğu ifadeler, bireyin tahmin etme, yardım isteme, eş anlamlı kelime kullanma ve iletişimden kaçınma stratejileriyle giderilebilmektedir.

Dilsel ipuçları kullanma stratejisi; dildeki yapıları tahmin etmek için sözcüklerden, dil bilgisinden veya dilin unsurlarından yola çıkarak ipuçları kullanmaktır.

Diğer ipuçları kullanma stratejisi; anlamı tahmin etmek için dil bilgisi dışındaki bağlamları, durumu, metin yapısını, kişilerarası ilişkileri veya genel dünya bilgisini kullanmaktır.

2. Dolaylı Stratejiler

Dili destekleyen ve yöneten fakat bu etkiyi doğrudan sağlamayan odaklanma, planlama, değerlendirme ve iletişim fırsatları arama gibi stratejiler söz konusudur. Bu stratejiler üstbilisel stratejiler, duyuşsal stratejiler ve sosyal stratejiler olmak üzere üç ana gruba ayrılmıştır.

2.1. Üstbilisel Stratejiler: Öğrenme işlemi üzerine düşünmeyi, öğrenmeyi planlamayı, anlama ya da üretimi takip etmeyi ve aktivite tamamlandıktan sonra bireyin kendi kendine değerlendirme yapmasını içermektedir. Üstbilisel stratejiler, öğrenmeye odaklanma, öğrenmeyi düzenleme ve planlama ile öğrenmeyi değerlendirmedir.

Öğrenmeye odaklanma stratejilerinde, bireyin dil öğrenme görevine odaklanması için dikkatini toplama, yeni ile eski bilgi arasında bağ kurmak için ilişkilendirme, ayrıca dinleme becerilerinde gelişimi sağlamak için belli bir süre sözlü üretimi erteleme stratejileri yer almaktadır.

Öğrenmeyi düzenleme ve planlama stratejilerinde ise altı strateji belirlenmiştir. Bu stratejiler, bireyin öğrenme sürecine girmeden önce uzun ya da kısa süreli amaçlarını belirleme, hangi kaynaklara ulaşip hangi tekniklerle öğrenebileceği hakkında bilgi alma, çalışma ortamını ve imkânlarını düzenleme, dil etkinliğinde öğrenilen görevin amacını belirleme ve alıştırmaya yapabilmek için fırsatları arama stratejilerinden oluşmaktadır. Bu stratejiler bireyin dil öğrenme sürecine güdümlü bir başlangıç yapmasını ve kontrollü hareket etmesini sağlamaktadır.

2.2. Duyuşsal Stratejiler: Dil öğrenme sürecinde bireyin duygusal durumlarını kullanmasını ve kontrol etmesini sağlamaktadır. Duyuşsal

stratejiler içinde üç grup strateji belirlenmiştir. Bunlar kaygıları azaltma, kendini cesaretlendirme ve duygulara hâkim olmadır.

2.3. Sosyal Stratejiler: Dil öğrenme sürecinde bireyin edindiği bilgileri sosyal çevrede kullanmasına fırsat veren stratejilerdir. Sosyal stratejiler, soru sorma, birlikte çalışma ve empati kurma stratejilerinden oluşmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Ders kitaplarının hazırlanmasında temel dayanak Türkçe dersi öğretim programıdır. Programda yer alan kazanımların hedef kitleye kazandırılmasında temel araç ise ders kitaplarıdır. 2018 yılıyla birlikte hem Türkçe dersi öğretim programı hem de Türkçe ders kitapları (ortaokul 5. sınıf hariç) yenilenmiştir. Bu yenilenme, eskiye oranla ders kitaplarının; bilimin -özellikle de dilbilimin- yasalarına, pedagojik esaslara daha uygun, güncel ve ihtiyaçlara cevap veren bir yapıya kavuştuğu varsayımını doğurmaktadır. Varsayımdan hareketle bu çalışmanın amacı, Türkçe ders kitaplarını dil öğrenme stratejileri çerçevesinde değerlenmek ve ders kitaplarının öğrencilerin dil öğrenme stratejilerini harekete geçirecek çalışmalara ne kadar yer verdiğini tespit etmektir. Bu amaca ulaşmak için şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında dil öğrenme stratejilerine ne oranda yer verilmiştir?

2. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında hangi dil öğrenme stratejilerine ne oranda yer verilmiştir?

- Doğrudan stratejilere ne kadar yer verilmiştir?
- Dolaylı stratejilere ne kadar yer verilmiştir?

3. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır. (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Çalışmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitapları, örneklemini ise Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan tüm etkinlik ve yönergeler oluşturmaktadır.

Ders kitaplarındaki dil öğrenme stratejilerinin kullanımını tespit etmek için literatürde yaygın olarak kabul edilen Oxford (1990)'un dil öğrenme stratejileri sınıflaması, maddeleştirilerek kod hâline getirilmiştir. Sınıflamada

yer alan maddelerin ana dili öğrenimini yordayıp yordamayacağına ilişkin görüş almak amacıyla iki Türkçe eğitimi alan uzmanı ve bir de yabancı dil eğitimi alan uzmanına başvurulmuştur. Görüşler doğrultusunda yabancı dil veya ikinci dil öğrenimiyle ilgili olduğu ifade edilen maddeler (aşağıda * işaretli olanlar) çıkarılarak Tablo 1’de görüldüğü gibi ölçeğe son şekli verilmiştir:

Tablo 1: Oxford’un Dil Öğrenme Stratejileri

Bellek Stratejileri	Zihinsel Bağlantılar Oluşturma	Gruplama
		Çağrışım Kurma- Detaylandırma
		Yeni Kelimeleri Bağlam İçinde Kullanma
	Görüntü ve Sesleri Kullanma	Görüntü Kullanma
		Anlam Haritası Oluşturma
		Anahtar Sözcük Kullanma
		Zihinde Ses Temsilleri Oluşturma
	Gözden Geçirme	Yapılandırılmış Gözden Geçirme
	Eylem Kullanma	Fiziksel Tepki Verme veya Duyuları Kullanma
		Mekanik Teknikler Kullanma
Bilişsel Stratejiler	Alıştırma Yapma	Tekrar Etme
		Ses ve Yazıyı Kullanarak Alıştırma Yapma
		Formül ve Kalıpları Tanıma Ve Kullanma
		Yeniden Birleştirme
		Doğal Bir Şekilde Alıştırma Yapma
	İleti Alma ve Gönderme	Fikri Çabucak Anlama
		İleti Alma ve Gönderme İçin Kaynakları Kullanma
	Analiz Yapma ve Mantık Yürütme	Tümdengelim Yoluyla Mantık Yürütme
		İfadeyi Çözümleme
		Karşılaştırmalı Çözümleme*
		Çeviri Yapma*
	Girdi ve Çıktı İçin Yapılar Oluşturma	Transfer Etme*
		Not Alma
		Özetleme
	Telafi Stratejileri	Tahmin Etme
Dilsel İpuçları Kullanma		
Konuşma Yazmadaki Sınırlılıklarla Çıkma ve Başa		Diğer İpuçları Kullanma
		Ana Dilini Kullanma*
		Yardım İsteme
		Jest ve Mimikleri Kullanma
		Bir Süreliğine ya da Tamamen İletişimden Kaçınma*
		Konu Seçme
		İletiyi Uyarlama
		Sözcük Türetme
	Açıklama veya Eş Anlamlı İfadeler Kullanma	

Üst bilişsel Stratejiler	Öğrenmeye Odaklanma	Yeni Bilgiyi Bilinenlerle İlişkilendirme
		Dikkatini Toplama
		Dinlemeye Odaklanmak İçin Sözlü Üretimi Erteleme*
	Öğrenmeyi Düzenleme ve Planlama	Dil Öğrenimini Öğrenme
		Düzenleme
		Amaç ve Hedef Belirleme
		Dil Öğrenme Görevinin Amacını Belirleme
		Dil Öğrenme Görevi İçin Plan Yapma
	Kendini Değerlendirme	Alıştırma Yapma Fırsatları Arama
		Öz İzleme
		Öz Değerlendirme
Duyuşsal Stratejiler	Kaygıyı Azaltma	Rahatlama, Nefes veya Meditasyon Tekniklerini Kullanma
		Müzik Kullanımı
		Gülmeyi Kullanma
	Kendini Cesaretlendirme	Olumlu İfadeler Kullanma
		Akılcıca Risk Alma
		Kendini Ödüllendirme
	Duyulara Hâkim Olma	Vücudunu Dinleme
		Kontrol Listesi Kullanma
		Dil Öğrenme Günlüğü Tutma
		Duyularını Bir Başkasıyla Tartışma
Sosyal Stratejiler	Soru Sorma	Açıklama ve Doğrulama İçin Soru Sorma
		Düzeltilme İçin Soru Sorma*
	Başkalarıyla İşbirliği Yapma	Akranlarla Çalışma
		Hedef Dil Konuşurlarıyla Çalışma
	Empati Kurma	Kültürel Anlayışı Geliştirme
		Başkalarının Duygu ve Düşüncelerinin Farkına Varma

Ders kitabındaki tüm etkinlik ve yönergeler incelenerek hangi stratejiye karşılık geldiği araştırmacılar tarafından bağımsız olarak değerlendirilmiş ve söz konusu stratejiler, kullanma sıklığına göre rakamsal olarak belirlenmiştir. Değerlendirmenin güvenilirliğini hesaplamak için Miles ve Huberman (1994)'ın önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) hesaplama sonucunda araştırmacının güvenilirliği 0,88 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik formülünün 0,70'in üzerinde çıktığı hesaplamalarda araştırma güvenilir olarak kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Bu sonuç, araştırmacılar tarafından yapılan bağımsız değerlendirmelerin araştırma için güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma soruları doğrultusunda bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Ders Kitabında Dil Öğrenme Stratejilerinin Kullanımı

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında öğrencileri dil öğrenme stratejilerini kullanmaya yönelik etkinliklerin genel dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Doğrudan ve Dolaylı Strateji Kullanımı

Stratejiler	f	Toplam	%	% Toplamı
Doğrudan Stratejiler	Bellek Stratejileri	104	34,6	85,7
	Bilişsel Stratejiler	125	40,4	
	Telafi Stratejileri	35	11,2	
Dolaylı Stratejiler	Üstbilişsel Stratejiler	12	3,5	14,3
	Duyuşsal Stratejiler	4	1,2	
	Sosyal Stratejiler	28	9,1	
Toplam	308	308	100	100

Tablo 2’de görüldüğü üzere altıncı sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 308 etkinlik veya yönerge, öğrencileri doğrudan veya dolaylı strateji kullanmaya sevk etmektedir. Bunların çoğu (%85) doğrudan strateji kullanımına olanak sağlarken sadece 44’ü (%14,3) dolaylı stratejileri harekete geçirebilecek yapıdadır. Bu açıdan dolaylı ve doğrudan strateji kullanımı arasında önemli bir fark mevcuttur.

Doğrudan stratejilerin kendi içindeki dağılımına baktığımızda, en fazla kullanılan bilişsel stratejiyi (%40,4) bellek stratejisi (%40,4) takip etmekte, telafi stratejilerinin (%11) ise en az kullanılan doğrudan strateji birimi olduğu görülmektedir.

Dolaylı stratejiler arasında sosyal strateji geliştirmeye uygun 28 (%9.1), üstbilişsel strateji geliştirmeye uygun 12 (%3.5), duyuşsal strateji geliştirmeye uygun 4 (% 1,2) etkinlik bulunmaktadır.

Stratejilerin alt birimleriyle ilgili bulgulara bundan sonraki başlıklar altında örneklerle yer verilecektir.

4.1.1. Ders Kitabında Doğrudan Strateji Kullanımı

4.1.1.1. Ders Kitabında Bellek Stratejilerinin Kullanımı

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında öğrencileri bellek stratejilerini kullanmaya yönlendirecek etkinlik türü ve sayısı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Ders Kitabında Bellek Stratejilerinin Kullanımı

Alt Stratejiler		f	
Bellek Stratejileri	Zihinsel	12	
	Bağlantılar	5	
	Oluşturma	15	
	<i>Toplam</i>		32
	Görüntü ve Sesleri Kullanma	1.Görüntü Kullanma	21
		2.Anlam Haritası Oluşturma	8
		3.Anahtar Sözcük Kullanma	7
	<i>Toplam</i>		36
	Gözden Geçirme	1.Yapılandırılmış Gözden Geçirme	30
	Eylem Kullanma	1.Fiziksel Tepki Verme veya Duyuları Kullanma	5
2.Mekanik Teknikler Kullanma		1	
<i>Toplam</i>		6	
Genel Toplam		104	

Tablo 3'e göre en çok rastlanan bellek stratejisi görüntü ve sesleri kullanmadır. Bunun alt birimindeki görüntü kullanma stratejisini harekete geçirmeyi sayılayan etkinlik veya yönerge sayısı 21'dir. Zihinsel bağlantı kurma ve gözden geçirmeye ilişkin stratejilerin sayısı da birbirine yakındır. En az kullanılan bellek stratejileri ise eylem kullanma (6) stratejisidir.

Bellek stratejilerini kullanmaya yönlendiren etkinlik örnekleri şunlardır:

Gruplama Stratejisi: Aşağıdaki şiirin bazı kelimeleri koyu ve eğik yazılmıştır. Bu kelimelerden hangileri sayı bakımından tek varlığı, hangileri birden çok varlığı karşılamaktadır? Kelimeleri alttaki kitaplıklara örnekteki gibi yerleştiriniz. Tek bir varlığı karşılayanlar balon(s.36). Aşağıdaki havuzda yer alan kelime ve kelime gruplarını uygun yerlere örnekteki gibi yerleştiriniz. İstedığınız kelime ve kelime grubunu birden fazla kullanabilirsiniz.(s.60).

(Diğer örnekler 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 16, 97, 110, 122, 140, 188, 195, 212 ve 254. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Çağrışım Kurma- Detaylandırma: Aşağıdaki şiiri dize sonlarındaki ses benzerliklerine dikkat ederek okuyunuz (s.61).

Berker Kurt, Esra Deniz Özer

Türkçe Ders Kitaplarının Dil Öğrenme Stratejilerinin Kullanımına Uygunluğu

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 62, 117, 122 ve 125. sayfalardaki etkinliklere bakınız.)

Yeni Kelimeleri Bağlam İçinde Kullanma: İzleyeceğiniz filmde anlamını bilmediğiniz kelimeleri aşağıya not alınız. Bu kelimelerin anlamlarını tahmin ediniz. Tahminlerinizin doğruluğunu TDK Türkçe Sözlük'ten kontrol ediniz (s.64). Anlamlarını öğrendiğiniz kelimelerden üç tanesini seçerek bunları birer cümlede kullanınız.(s.92).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 14, 96, 155, 146, 154, 161, 182, 193, 216, 220, 231,246, ve 259. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Görüntü Kullanma: Aşağıda bir kütüphanenin okuma salonunda yer alan masalar verilmiştir. Masalardaki oturma düzenini, yönergeler doğrultusunda bulunuz ve soruları cevaplayınız (s.16). Aşağıdaki yüz ifadelerini inceleyiniz. Bu yüz ifadelerinden hangisi, Arıburnu Cephesi'nde yaralanan Yüzbaşı'nın sipere getirilmesini emreden İngiliz Komutan'ın takındığı yüz ifadesi olabilir? (s.50).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 122, 139, 164, 208 ve 224. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Anlam Haritası Oluşturma: Aşağıdaki zaman çizelgesinde Aziz Sancar'ın hayatındaki bazı bölümler yer almaktadır. Bu olayların anlatımında boş bırakılan yerleri metinden yararlanarak tamamlayınız(s.81).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 16, 29, 55, 59, 62, 74, 81, 89, 109, 110, 112, 128, 147, 148, 155, 156, 178, 226 ve 260. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Anahtar Sözcük Kullanma: Karamanoğlu Mehmet Bey'in görseldeki fermanında yer alan tarihin özel bir anlamı vardır: 13 Mayıs her yıl "Türk Dil Bayramı" olarak kutlanmaktadır (s. 19).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 32, 35, 48, 52,94 ve 109. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Yapılandırılmış Gözden Geçirme: Aşağıdaki metni noktalama işaretlerine dikkat ederek okuyunuz (s. 17). Öğretmeniniz metni okurken metni özetlemek amacıyla not alınız. Ardından siz de metni sesli okuyunuz. Metni okuduktan sonra aldığınız notlardan hareketle metni özetleyiniz (s.26).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 54, 58, 83, 89, 95, 100, 129, 143, 150, 175, 179 ve 211. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Fiziksel Tepki Verme veya Duyuları Kullanma: Yaşlı kadının Atatürk ile karşılaştığı sahneyi sınıfta canlandırınız. Canlandırmanız sırasında uygun jest ve mimikler kullanmayı unutmayınız (s.52). Yukarıdaki metinden hareketle kendi dünyanızın harikalarını anlattığınız bir konuşma yapınız (s.147).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 161, 176 ve 232. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

4.1.1.2. Ders Kitabında Kullanılan Bilişsel Stratejiler

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında bellek stratejilerini kullanılmaya yönelen etkinlerin türü ve sayısı Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Ders Kitabında Biliş Stratejilerinin Kullanımı

Alt Stratejiler		f
Alıştırma Yapma	1.Tekrar Etme	10
	2.Ses ve Yazıyı Kullanarak Alıştırma Yapma	5
	3.Formül ve Kalıpları Tanıma ve Kullanma	5
	4.Yeniden Birleştirme	17
	5.Doğal Bir Şekilde Alıştırma Yapma	8
<i>Toplam</i>		<i>45</i>
İleti Alma ve Gönderme	1.Fikri Çabucak Anlama	0
	2.İleti Alma ve Gönderme İçin Kaynakları Kullanma	41
	<i>Toplam</i>	<i>41</i>
Analiz Yapma ve Mantık Yürütme	1.Tümdengelim Yoluyla Mantık Yürütme	13
	2.İfadeyi Çözümleme	9
	<i>Toplam</i>	<i>22</i>
Girdi ve Çıktı İçin Yapılar Oluşturma	1.Not Alma	6
	2.Özetleme	5
	3.Önemini Belirtme	6
	<i>Toplam</i>	<i>17</i>
Genel Toplam		125

Tablo 4 incelendiğinde en fazla kullanılan bilişsel stratejinin alıştırma yapma stratejisi (45) olduğu görülmektedir. Yeniden birleştirme (17), tekrar etme (10) ve doğal bir şekilde alıştırma yapma (8) alt stratejilerinin en fazla kullanılan alıştırma yapma stratejileri olduğu anlaşılmaktadır. İleti alma ve gönderme (41) diğer önemli bilişsel stratejidir. Analiz yapma ve mantık yürütmeye dayalı etkinliklerde (22) ise tümdengelim (13) ve ifade çözümlemeye (9) yarayan etkinlik sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ders kitabında en az karşılaşılan bilişsel strateji girdi ve çıktı için yapılar oluşturma stratejisidir (17).

Bilişsel stratejileri kullanmaya yönlendiren etkinlik örnekleri şunlardır:

Tekrar Etme: Öğretmeniniz metni okurken dikkatle dinleyiniz. Ardından siz de şiire uygun vurgu ve tonlamalarla şiiri sesli okuyunuz.(s.18). Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. “-lar / -ler” eklerinin cümlelere kattığı anlamları örnekteki gibi bulunuz.(s.37)

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 19. 32, 60, 65, 66, 83, 95 ve 151. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Berker Kurt, Esra Deniz Özer

Türkçe Ders Kitaplarının Dil Öğrenme Stratejilerinin Kullanımına Uygunluğu

Ses ve Yazıyı Kullanarak Alıştırma Yapma: Tema boyunca öğreneceğiniz kelime ve kelime grupları ile bunların anlamlarını ders kitabınızın sonunda yer alan “Kelime Defterim” bölümüne yazınız. Bu uygulamaya yıl boyunca devam ediniz.(s.14)

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 12, 18, 65 ve 100. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Formül ve Kalıpları Tanıma ve Kullanma: Aşağıdaki metni noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli okuyunuz(s.108). Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. İsim tamlamalarının altını örnekteki gibi çiziniz.(s.143).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 179. 185 ve 209. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Yeniden Birleştirme: Aşağıdaki ifadelerde boş bırakılan yerleri duygu ve düşüncelerinize uygun şekilde tamamlayınız.(s.15). Aşağıdaki kelimeleri anlamlarıyla örnekteki gibi eşleştiriniz.(s.20)

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 20, 30 33, 52, 55, 66, 82, 99, 127, 128, 143, 151, 158, 163, ve 220. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Doğal Bir Şekilde Alıştırma Yapma: İzlediğiniz “120” filminde çocukların mehter marşıyla cepheye uğurlanmasından sonraki sahnede sözlü olmayan bazı mesajlar verilmiştir. Bu mesajlar hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.(s.64). Aşağıdaki metni okuyunuz ve verilen yönergelerden hareketle yaşamınızdan örnekler yazınız.(s.88).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 59, 80, 83, 94 ve 123. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

İleti Alma ve Gönderme İçin Kaynakları Kullanma: Karamanoğlu Mehmet Bey ve onun Türkçeye katkıları ile ilgili araştırma yapınız.(s.17). Yabancı dillerden dilimize giren kelimelerin bazıları aşağıda verilmiştir. Bu kelimelerin Türkçe karşılıklarını, okuduğunuz metinden bulunuz. Bulduğunuz Türkçe kelimeleri kullanarak hikâye edici bir metin yazınız.(s.21).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 20, 21, 23, 31, 34, 37, 46, 56, 59, 63, 67, 83, 89, 92, 95, 98, 102, 113, 117, 129, 143, 146, 151,156, 165, 185, 191, 197, 213, 225, 235 ve 263. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Tümdengelim Yoluyla Mantık Yürütme: Aşağıdaki şiirin bazı kelimeleri koyu ve eğik yazılmıştır. Bu kelimelerden hangileri sayı bakımından tek varlığı, hangileri birden çok varlığı karşılamaktadır? Kelimeleri alttaki kitaplıklara örnekteki gibi yerleştiriniz.(s.36).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 16,53, 67,89, 112, 117, 122, 169, 195 ve 210. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

İfadeyi Çözümleme: Aşağıda bir kütüphanenin okuma salonunda yer alan masalar verilmiştir. Masalardaki oturma düzenini, yönergeler doğrultusunda bulunuz ve soruları cevaplayınız. (s.16)

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 22,28, 80, ve 159. sayfalardaki etkinliklere bakınız.)

Not Alma: Metni, önemli bulduğunuz yerleri not olarak dinleyiniz.(s.124).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 32, 37, 96, 192, ve 230. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Özetleme: Okuduğunuz metni, metnin kahramanlarından biri olan Roza'nın ağzından özetleyiniz.(s.269).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 26, 110, 126, ve 254. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Önemini Belirtme: Aşağıdaki metni, noktalama işaretlerine dikkat ederek sessiz okuma tekniğiyle okuyunuz. Metni okurken koyu yazılmış kelimelerin metne kattığı anlama dikkat ediniz.(s.54).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 12,14,24, 36, 62 ve 62. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

4.1.1.3. Ders Kitabında Kullanılan Telafi Stratejileri

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında öğrencilere telafi stratejilerini kullandıran etkinlik türü ve sayısı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Ders Kitabında Telafi Stratejilerinin Kullanımı

Alt Stratejiler		f	
Telafi Stratejileri	Tahmin Etme	1.Dilsel İpuçları Kullanma	10
		2.Diğer İpuçları Kullanma	4
		<i>Toplam</i>	<i>14</i>
	Yazma ve Konuşmadaki Engellerle Başa Çıkma	1.Yardım İsteme	5
		2.Jest ve Mimikleri Kullanma	5
		3.Konu Seçme	5
		4.İletiyi Uyarlama	6
		5.Sözcük Türetme	0
		6.Açıklama veya Eş Anımlı İfadeler Kullanma	0
	<i>Toplam</i>	<i>21</i>	
	Genel Toplam		35

Tablo 5'e göre ders kitaplarında yer alan etkinlik ve yönergelerden 35'i telafi stratejini kullandırmaya yöneliktir. Yazma ve konuşmadaki engellerle başa çıkma alt stratejisinde iletiyi uyarlama (6), yardım isteme (5), jest ve mimikleri kullanma (5) ve konu seçme (5) birimleri eşit veya eşite yakın bir dağılım göstermektedir. Açıklama veya eş anlamlı ifadeleri kullanma stratejisini uygulatacak etkinlik bulunmamaktadır. Tahmin etme stratejisinde ise en fazla dilsel ipucu kullanımı söz konusudur.

Berker Kurt, Esra Deniz Özer
Türkçe Ders Kitaplarının Dil Öğrenme Stratejilerinin Kullanımına Uygunluğu

Ders kitabında bulunan telafi stratejisi örnekleri şunlardır:

Dilsel İpuçları Kullanma: Metinde geçen anlamını bilmediğiniz kelime ve kelime gruplarını belirleyerek bunların anlamlarını tahmin ediniz.(s.14).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 40, 46, 64, 97, 115, 158, 184, ve 266. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Diğer İpuçları Kullanma: Dinleyeceğiniz metnin başlığı ve görsellerinden hareketle konusunu tahmin ediniz.(s.230).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 192, 250 ve 264. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Yardım İsteme: Çevre ve geri dönüşüm ile ilgili daha ayrıntılı bilgiye Çevre ve Şehircilik Bakanlığının <http://www.csb.gov.tr/turkce/index.php> internet adresinden ulaşabilirsiniz. İnternette en güvenilir bilgilere “gov” ve “edu” uzantılı internet adreslerinden ulaşabileceğinizi unutmayınız.(s.156)

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 35, 46,195 ve 227. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Jest ve Mimikleri Kullanma: Akraba ziyaretlerinin önemi hakkındaki duygu ve düşüncelerinizi anlatacağınız bir konuşma yapınız. Konuşmanızda beden dilinizi etkili şekilde kullanınız.(s.123).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 49, 232, 52 ve 247. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Konu Seçme: Okuma Kültürü” tema kapağında yer alan özdeyişlerden birini seçiniz. Bu özdeyişin sizde uyandırdığı duygu ve düşünceleri anlatacağınız bilgilendirici bir metin yazınız.(s.31).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 61, 87, 88 ve 149. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

İletiyi Uyarlama: Anlamını öğrendiğiniz kelimelerden beşini kullanarak suyun hayatımızdaki önemi ile ilgili bir metin yazınız.(s.154).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 21, 25, 29, 125 ve 139. sayfalardaki etkinliklere bakınız.)

4.2. Ders Kitabında Kullanılan Dolaylı Stratejiler

4.2.1. Ders Kitabında Kullanılan Üstbilişsel Stratejiler

Türkçe ders kitabında bulunan etkinliklerin üstbilişsel stratejileri harekete geçirme uygunluğu Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Ders Kitabında Üstbilişsel Stratejilerin Kullanımı

Alt Stratejiler		f	
Öğrenmeye Odaklanma	1.Yeni Bilgiyi Bilinenlerle İlişkilendirme	7	
	2.Dikkatini Toplama	0	
	<i>Toplam</i>	7	
Üstbilişsel Stratejiler	1.Dil Öğrenimini Öğrenme	0	
	2.Düzenleme	0	
	Öğrenmeyi Düzenleme ve Planlama	3.Amaç ve Hedef Belirleme	0
	4.Dil Öğrenme Görevinin Amacını Belirleme	1	
	5.Dil Öğrenme Görevi İçin Plan Yapma	3	
	6.Alıştırma Yapma Fırsatları Arama	1	
	<i>Toplam</i>	5	
Kendini Değerlendirme	1.Öz İzleme	0	
	2.Öz Değerlendirme	0	
	<i>Toplam</i>	0	
Genel Toplam		12	

Tablo 6’da da görüldüğü gibi 6.sınıf ders kitabında oldukça az sayıda üstbilişsel strateji geliştirme etkinliği mevcuttur. Bunların bir kısmı yeni bilgiyi bilinenle ilişkilendirme (7) ve öğrenmeyi düzenleme ve planlama stratejisi içinde yer alan dil öğrenme için amaç belirleme (1), dil öğrenme görevi plan yapma (3) ve alıştırma yapma fırsatları arama (1) alt birimlerini harekete geçirme üzerinedir. Dikkat toplama, öğrenmeyi öğrenme, düzenleme, amaç ve hedef belirleme, öz izleme ve öz değerlendirme stratejilerine ilişkin ders kitaplarında etkinlik bulunmamaktadır.

Ders kitabında bulunan üstbilş stratejisi örnekleri şunlardır:

Yeni Bilgiyi Bilinenlerle İlişkilendirme: *Sınıf arkadaşlarınızla huzurevindeki yaşlıları ziyarete gitmek istiyorsunuz ancak yolu bilmiyorsunuz. Size harita üzerinden huzurevinin yeri tarif edilecektir. Aşağıdaki krokide ok işareti olan yerde bulunuyorsunuz. Tarif yönergelerine göre çizgi çizerek yolu takip ediniz ve hedeflenen yere en kısa sürede ulaşmaya çalışınız. En sonunda bulduğunuz huzurevi binasına çarpı (X) işareti koyunuz.(s.113).*

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 16, 97, 122, 125 ve 132. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Dil Öğrenme Görevinin Amacını Belirleme: *Ders kitabınızın sonundaki “Kelime Defterim” bölümüne yazacağınız kelime ve kelime gruplarını Kelime Oyunu kâğıtları hâline getirerek biriktirmeye başlayınız. Birkaç metin sonra oyun için yeterli kâğıt sayısına ulaşacaksınız. Yıl boyunca öğreneceğiniz yeni kelimelerle de oyununuzu zenginleştiriniz. Kelime Oyunu ile keyifli zaman geçirirken kelime hazineniz zenginleşecek ve sözlü anlatım beceriniz gelişecektir.(s.22).*

Berker Kurt, Esra Deniz Özer

Türkçe Ders Kitaplarının Dil Öğrenme Stratejilerinin Kullanımına Uygunluğu

Dil Öğrenme Görevi İçin Plan Yapma: Yukarıdaki afişin hazırlanış amacından hareketle arkadaşlarınıza bir konuşma yapınız. Konuşmanızı aşağıdaki forma göre planlayınız.(s.226).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 22 ve 48. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Alıştırma Yapma Fırsatları Arama: Ders kitabınızın sonundaki “Kelime Defterim” bölümüne yazacağınız kelime ve kelime gruplarını Kelime Oyunu kâğıtları hâline getirerek biriktirmeye başlayınız. Birkaç metin sonra oyun için yeterli kâğıt sayısına ulaşacaksınız. Yıl boyunca öğreneceğiniz yeni kelimelerle de oyununuzu zenginleştiriniz. Kelime Oyunu ile keyifli zaman geçirirken kelime hazineniz zenginleşecek ve sözlü anlatım beceriniz gelişecektir.(s.22).

4.2.2. Ders Kitabında Kullanılan Duyuşsal Stratejiler

Türkçe ders kitabında duyuşsal stratejilerle ilgili etkinliklerin dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Ders Kitabında Bellek Stratejilerinin Kullanımı

Alt Stratejiler		f
Kaygıyı Azaltma	1.Rahatlama, Nefes veya Meditasyon Tekniklerini Kullanma	0
	2.Müzik Kullanımı	0
	3.Gülmeyi Kullanma	0
	<i>Toplam</i>	<i>0</i>
Duyuşsal Stratejiler	1.Olumlu İfadeler Kullanma	0
	2.Akıllıca Risk Alma	0
	3.Cesaretlendirme	0
	<i>Toplam</i>	<i>0</i>
Duygulara Hâkim Olma	1.Vücudunu Dinleme	0
	2.Kontrol Listesi Kullanma	0
	3.Dil Öğrenme Günlüğü Tutma	0
	4.Duygularını Bir Başkasıyla Tartışma	4
<i>Toplam</i>	<i>4</i>	
Genel Toplam		4

Tablo 7’den anlaşılacağı üzere altıncı sınıf Türkçe ders kitabında duyuşsal stratejileri geliştirecek etkinlik oldukça azdır. Sadece duyguları bir başkasıyla paylaşmayı sağlayacak 4 etkinliğe yer verilmiştir.

Ders kitabında bulunan duyuşsal strateji etkinlikleri şunlardır:

Aşağıdaki görseli inceleyiniz. Görselin sizde uyandırdığı duygu ve düşünceleri arkadaşlarınızla paylaşınız.(s.29 Yukarıdaki görsellerden ve görsellerle ilgili verilen bilgilerden hareketle 15 Temmuz Demokrasi Zaferi ve Şehitleri ile ilgili duygu ve düşüncelerinizi sınıfınızda öğretmeniniz ve arkadaşlarınızla paylaşınız.(s.59) “Ana dili” kavramının sizde çağrıştırdığı duygu ve düşünceleri arkadaşlarınızla paylaşınız.(s.186). Araştırdığınız haber metnini arkadaşlarınıza okuyarak bu haber metniyle ilgili duygu ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.(s.250).

4.2.3. Ders Kitabında Kullanılan Sosyal Stratejiler

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında sosyal stratejilerin kullanımını sağlayacak etkinliklerin sayısal dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Ders Kitabında Sosyal Stratejilerin Kullanımı

Alt Stratejiler		f
Soru Sorma	1.Açıklama ve Doğrulama İçin Soru Sorma	8
	<i>Toplam</i>	8
Başkalarıyla İşbirliği Yapma	1.Akranlarla Çalışma	16
	2.Hedef Dil Konuşurlarıyla Çalışma	1
	<i>Toplam</i>	17
Empati Kurma	1.Kültürel Anlayışı Geliştirme	0
	2.Başkalarının Duygu ve Düşüncelerinin	3
	3.Farkına Varma	
	<i>Toplam</i>	3
	Genel Toplam	28

Tablo 8’e göre toplamda 28 etkinlik veya yönerge, öğrencilerin sosyal stratejileri kullanmasına imkân tanımaktadır. Başkalarıyla iş birliği yapma stratejisindeki akranla çalışma alt birimi (17); soru sorma stratejilerindeki açıklama ve doğrulama için soru sorma alt birimi (8) en fazla rastlanılan stratejiler olmuştur. Kültürel anlayışı geliştirme alt birimlerine ilişkin herhangi bir etkinliğe ders kitabında rastlanmamıştır.

Ders kitabında bulunan sosyal strateji örnekleri şunlardır:

Açıklama ve Doğrulama İçin Soru Sorma: Okuduğunuz metinden hareketle, arkadaşlarınıza sormak üzere üç soru hazırlayınız.(s.120). Bir yazarla tanışma fırsatınız olsaydı kiminle tanışmak ve ona ne sormak isterdiniz? Anlatınız.(s.14).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 52, 80, 115, 120 ve 249. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Akranlarla Çalışma: Bir insana kitap okuma alışkanlığı kazandırmanın en etkili yolu sizce nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.(s.14).

Berker Kurt, Esra Deniz Özer

Türkçe Ders Kitaplarının Dil Öğrenme Stratejilerinin Kullanımına Uygunluğu

“Çanakkale Savaşı ve Çanakkale Savaşı’nda Mustafa Kemal Atatürk” konularında yaptığınız araştırma sonucu edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız. (s.44).

(Diğer örnekler, 6. Sınıf Türkçe ders kitabının 29 32, 35, 53, 59 74, 89, 97, 113, 176, 182 ve 189. sayfalardaki etkinliklerde görülebilir.)

Hedef Dil Konuşurlarıyla Çalışma: Yazınızdaki yazım ve noktalama hataları ile anlam bütünlüğünü bozan ifadeleri öğretmeninizin yardımıyla belirleyerek düzeltiniz (s.195).

Başkalarının Duygu ve Düşüncelerinin Farkına Varma: Empati kurmak ile saygı duymak arasındaki ilişkiyi günlük hayatınızdan örnekler vererek yazınız (s.272). İnternet tasarımcısı olan Ziya Yılmaz, iki firmaya iş başvurusunda bulunmuş ve bu iki firmadan aşağıdaki e-postaları almıştır. İki firmadan da işe kabul edildiğini öğrenen Ziya Yılmaz, bu işlerden birini tercih etmek durumundadır. Firmalardan Ziya Bey’e gönderilen e-postaları inceleyiniz. Bu e-postalardan hareketle kendinizi Ziya Bey’in yerine koyarak hangi işi kabul edeceğinizi nedenleriyle birlikte yazınız (s.101). Okul kütüphanesindeki bir kitabı konuşarak aşağıya onun duygularını anlatan, hikâye edici bir metin yazınız. Metninizi yazarken yazım ve noktalama kurallarına uymayı unutmayınız. Metnimize uygun bir başlık yazınız (s.17).

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Türkçe ders kitaplarındaki etkinlik ve yönergelerin dil öğrenme stratejilerini kullandırmaya uygunluğunu tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmanın sonunda örneklem olarak seçilen altıncı sınıf ders kitabındaki 308 etkinliğin farklı dil öğrenme stratejilerini kullanmaya sevk ettiği tespit edilmiştir. Bunların 264’ü doğrudan stratejileri, 44’ü ise dolaylı stratejileri kapsamakta ve dolayısıyla doğrudan stratejilere dolaylı stratejilerden daha fazla yer verildiği görülmektedir. Ancak strateji dağılımındaki bu önemli fark, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018, s. 8)’nda yer alan “Öğrenme öğretme süreci planlanırken öğrencilerin bireysel farklılıkları (hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrenme stilleri ve ihtiyaçları, sosyokültürel farklılıkları vb.) göz önünde bulundurulmalıdır. Kullanılan öğretim yaklaşımları ve öğrenme etkinlikleri öğrencilerin önceki öğrenmelerini geliştirmeli, yanlış öğrenmeleri düzeltmeli, ilgilerini çekmeli, sınıf içinde ve dışında anlamlı uygulamalar yapmaları için teşvik etmelidir.” ifadesini karşılayacak nicelikte değildir. Buna rağmen, dolaylı stratejileri kullandıracak etkinliklerin ders kitaplarında oldukça az yer almasını bir eksiklik olarak görmek yerine, söz konusu stratejilerin bir ders kitabında gözlenebilir nitelik taşıyıp taşımadığının sorgulanması daha akılcı olacaktır. Dolaylı stratejilerin kullanımı, ders kitabına güdümlü olarak öğretmen tarafından da sağlanabilir. Bu da hem öğretmenin hem de öğretmen kılavuz kitaplarının önemini ve onlara olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. 2018 yılıyla birlikte yenilendiğini ifade ettiğimiz ders kitaplarının henüz bir kılavuz kitaba sahip olmaması, bu anlamda önemli bir eksikliklerdir.

Doğrudan stratejilerin alt başlıklarına baktığımızda, bellek stratejilerinin 104, bilişsel stratejilerin 125, telafi stratejilerinin ise 35 etkinlik aracılığıyla kullanılabilceği görülmektedir. Bu sonuç, ders kitaplarının bilişsel strateji geliştirmeye daha uygun olduğunu göstermektedir. Telafi stratejilerinin az olması bir eksiklikten ziyade, stratejinin kullanım amacından kaynaklanmaktadır. Çünkü telafi stratejisinin kullanılabilmesi için bellek ve bilişsel strateji düzeyindeki bilgilerin edinilmesi gerekmektedir.

Türkçe ders kitabında önemli sayıda kullanılan bir diğer doğrudan strateji türü de bellek stratejileridir. *Gruplama, çağrışım kurma, detaylandırma ve yeni kelimeleri bağlamda kullanma* stratejilerini kullanılmayı amaçlayan etkinlikler sayıca fazlayken *çağrışım kurma* stratejisine az sayıda yer verilmiştir. Bu, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018)'nin yapısına uygun olmayan bir durumdur. Çünkü programda özellikle dil bilgisi konularının doğrudan değil de sezdirilerek verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak öğrencilerin bilgiyi sezmelerini sağlayacak *çağrışım kurma* stratejisini kullandıran etkinliklerin sayıca az olması, programın istediği bir durum değildir. Dolayısıyla Türkçe derslerinde veya ders kitaplarında bu stratejiyi kullandıracak etkinliklere yer verilmelidir.

Türkçe ders kitabında, bilişsel stratejiler arasındaki *eylem kullanma* stratejisinin kullanımını sağlayacak sadece 5 etkinlik mevcuttur. Bu durum, ders kitaplarında öğrencileri drama ve eğitsel oyun gibi çalışmalara yönlendirecek çalışmaların da azlığını göstermektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018)'nin yetkinliklerinden biri *öğrenmeyi öğrenme*dir. Bu yetkinlik, bireyin kendi öğrenme eylemini etkili zaman ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde bireysel olarak veya grup hâlinde düzenleyebilmesi için öğrenmenin peşine düşme ve bu konuda ısrarcı olma yetkinliğidir (MEB, 2018, s. 5). Benzer olarak yine programda “Öğrencilerin öğrenme öğretme sürecine aktif katılımı sağlanmalı ve öğrenciler kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu almaları konusunda teşvik edilmelidir. Öğrencilerin öğrendiklerini içinde yaşadıkları sosyokültürel ve çevresel durumlarla ilişkilendirmelerine imkân sağlayan, aktif olarak katılabilceği etkinlik ve çalışmalara yer verilmelidir. Bu tarz etkinlik ve çalışmalar öğrenmeyi daha anlamlı ve kalıcı kılmakla birlikte öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.” (MEB, 2018, s. 8-9) denilmektedir. Buna karşılık gelen dil öğrenme stratejisi, dolaylı stratejiler arasında bulunan üstbilişsel stratejilerdir. Ders kitabında öğrenciye üstbilişsel stratejiyi kullandıracak etkinliklerin yok denecek kadar az olması, incelenen Türkçe ders kitabının önemli bir eksigidir. Benzer olarak, bilişsel stratejiler arasındaki *not alma, özetleme ve önemini belirtme* stratejilerini kullandıracak etkinlikler de azdır. Türkçe dersinin öğrenme

Berker Kurt, Esra Deniz Özer

Türkçe Ders Kitaplarının Dil Öğrenme Stratejilerinin Kullanımına Uygunluğu

alanları olan okuma, dinleme, konuşma ve yazmada en fazla kullanılan yöntemler arasında not alma, özetleme ve önemini belirtme vardır. Bu stratejilere ilişkin etkinliklerin ders kitabında oldukça az olması, bu stratejileri kullandırmada öğretmene ve öğretmen kılavuz kitaplarına olan ihtiyacı bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bu çalışma aracılığıyla Türkçe ders kitaplarının dil öğrenme stratejileri göz önünde bulundurulurken hazırlanması gerektiği önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Alyılmaz, S., & Şengül, K. (2017). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Öğrenme Stratejileri*. İstanbul: Kesit.
- Bardakçı, M., ve Kılıç, M. (2016). Dil Öğrenme Stratejileri. *Yabancı Dil Öğretimine Genel Bir Bakış* içinde (72-87). Konya: Çizgi.
- Habók, A. (2016). Tanulási és nyelvtanulási stratégiák használatára az általános iskola végén és a középiskola elején. *Iskolakultúra*(10), 23-38.
- MEB. (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Miles, H. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage: Thousand Oaks, CA.
- O'Malley, J. M., & Chamot, A. U. (1995). *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies What Every Teacher Should Know*. Boston: Heinle&Heinle Publishers.
- Rubin, J. (1975, March). What the "Good Language Learner" Can Teach Us. *TESOL Quarterly*, 9(1), 41-51.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.